

Nr 260.

Ankom till riksdagens kansli den 19 november 1943 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 339 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att medgiva, att under budgetåret 1943/44 må till ett belopp av högst 100.000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet förordade grunder.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av fru *Anna Sjöström-Bengtsson* och herr *B. Elmgren* (I: 330) och den andra inom andra kammaren av fru *Disa Västberg m. fl.* (II: 465), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i enlighet med vad 1941 års befolkningsutredning föreslagit redan nu fastställa principerna för en framtida bidragsverksamhet till daghem, barnträdgårdar och eftermiddagshem;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *P. Svensson* i Alingsås och *O. Nilsson* i Göteborg väckt motion (II: 484), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte beakta de i motionen anförda synpunkterna.

Beträffande de skäl, som motionärerna anført till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna II: 465 och II: 484.

1941 års befolkningsutredning har i ett i februari 1943 avgivet betänkande (statens off. utredn. 1943: 9) framlagt förslag angående statsbidrag till driften av vissa anstalter för s. k. halvöppen barnavård.

Befolkningsutredningens förslag innebär dels att statsmakterna i princip skola taga ställning till frågan om ett statligt stöd åt den halvöppna barnavården, dels att under budgetåret 1943/44 statligt stöd skall utgå till nyinrättade institutioner eller nyinrättade avdelningar inom äldre institutioner, endast i sådana fall då inrättandet är angeläget av arbetsmarknadspolitiska skäl. I samband härmed föreslår utredningen åtgärder för en statlig inspektionsverksamhet samt för utbildning av personal för den halvöppna barnavården. Förslaget innehåller sålunda dels ett aktuellt program, avseende bud-

getåret 1943/44, dels ett »fredsprogram», i vilket principerna för den statliga stödverksamheten uppdragas

De av befolkningsutredningen föreslagna statsbidragsgrunderna ha sammanfattats i ett utkast till kungörelse, vilket såsom bilaga fogats till förevarande proposition. Kungörelseutkastet innehåller i huvudsak följande.

Statsbidrag utgår *dels* såsom bidrag till avlönande av vid anstalten anställd föreståndarinna samt till avlönande av vid anstalten anställd personal med viss utbildning (*lönebidrag*), *dels ock* såsom bidrag till kostnaderna för bespisning av de vid anstalten mottagna barnen (*kostbidrag*).

Kostbidrag må utgå allenast jämsides med lönebidrag.

Lönebidrag utgår för föreståndarinna samt för personal med viss utbildning, vilka åtnjuta *dels* årlig grundlön med följande minimibelopp, nämligen i ortsgrupperna A, B och C 3,000 kronor, i ortsgrupperna D, E och F 3,450 kronor samt i övriga ortsgrupper 3,900 kronor, allt inberäknat värdet av utgående naturaförmåner, *dels ock* ålderstillägg efter tre, sex, nio och tolv års väl vitsordad tjänstgöring, utgående vartdera med följande årliga minimibelopp, nämligen i ortsgrupperna A, B och C 150 kronor, i ortsgrupperna D, E och F 180 kronor samt i övriga ortsgrupper 210 kronor. Lönebidrag utgår jämväl för personal, vilken innehar deltidsanställning. Minimibeloppet av den sådan personal tillkommande grundlönen bestämes av socialstyrelsen.

Lönebidraget utgår med en tredjedel av grundlörens minimibelopp även som med hela minimibeloppet av utgående ålderstillägg.

Kostbidrag utgår med 15 öre för barn och dag i anstalt, där en måltid lagad mat utspisas, samt med 30 öre för barn och dag i anstalt, där minst två måltider lagad mat utspisas. För barn under ett år, mottaget för heldagsvård, utgår kostbidrag med 15 öre för barn och dag.

Såsom villkor för statsbidrag skall gälla:

a) *att* anstaltens lokaler godkänts såvitt avser daghem av socialstyrelsen och beträffande annan anstalt av förste provinsialläkare eller förste stadsläkare;

b) *att* anstalten står under ledning av person, som genomgått tvåårig utbildning vid seminarium för småbarnsfostrarinnor eller av socialstyrelsen förklarats skickad förestå anstalten;

c) *att* för anstalten gäller reglemente, som av socialstyrelsen godkänts; samt

d) *att* verksamheten bedrivs enligt en för minst ett år i sänder uppgjord och av socialstyrelsen godkänd plan, upptagande högsta och lägsta tillåtna antalet barn, antalet anställda med under b) angiven kompetens samt, därest avgifter skola utgå för vården, storleken av dessa avgifter.

Socialstyrelsen äger utfärda de ytterligare föreskrifter, som kunna erfordras för kungörelsens tillämpning samt för övervakningen av verksamheten vid anstalt, för vilken statsbidrag utgår.

Yttranden över befolkningsutredningens förslag ha avgivits av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, statskontoret, överståthållarämbetet efter hörande av förste stadsläkaren i Stockholm, länsstyrelserna efter hörande av vederbörande förste provincialläkare, socialvårdskommittén och statens arbetsmarknadskommission.

Dessutom ha yttranden avgivits av ett stort antal sammanslutningar och institutioner.

Beträffande innehållet i de avgivna yttrandena hänvisas till den i propositionen (sid. 29 ff) lämnade redogörelsen.

Departementschefen har anfört följande.

Behovet av institutioner för s. k. halvöppen barnavård har framträtt med allt större styrka i det moderna samhället. Detta är bakgrunden till att enskilda, sammanslutningar och kommuner sedan länge funnit det angeläget att söka tillgodose de mest trängande behoven. Härvid har ett berömvärt och ofta uppoffrande arbete nedlagts, och man har på detta område kommit fram till ett institutionsväsen, som nu visar en viss stadga. De undersökningar, som verkställts, ådagalägga emellertid, att de anstalter, som för närvarande finnas, icke räcka till för det föreliggande behovet, och att på flera håll de ekonomiska resurser och den erfarenhet fattas, som kunna möjliggöra tillgodoseendet av den standard, som vore önskvärd. Jag finner det därför naturligt, att statsmakterna genom inspektions- och stödverksamhet främjar utvecklingen av den halvöppna barnavården, så att den i standardavseende kommer i nivå med samhällets övriga institutioner för de ungas vård och fostran.

De skäl för att det allmänna må främja en utveckling av den halvöppna barnavården, vilka framlagts av 1941 års befolkningsutredning, kan jag ansluta mig till. Jag vill understryka den betydelse som denna vårdform har för underlättandet av familjebildningen och som hjälp åt mödrarna i många familjer. I de inkomstklasser, där icke möjlighet finnes för anställande av hembiträde eller där sådant av andra orsaker icke kan erhållas, torde den bundenhet, som barnen innebära för modern, ha verkat i nativitetshämmande riktning. Denna bundenhet har ökat i och med att i den moderna tätbebyggelsen trafikförhållandena och även i övrigt mera komplicerade levnadsförhållanden göra en ökad tillsyn över barnen erforderlig. Det bör ligga i samhällets intresse att skapa institutioner, som underlätta för familjerna att ge barnen den bästa möjliga tillsyn och vård. Den halvöppna barnavården ersätter sålunda icke fostran och vård i familjen utan är ett komplement till denna. Om den till viss del underlättar mödrarnas arbete, kan man förvänta sig, att mödrarna och familjerna därigenom med större energi och glädje kunna ägna sig åt omvårdnaden av de små. Påståendet att den halvöppna barnavården är ägnad att upplösa familjebanden, finner jag icke tillräckligt genomtänkt.

Den diskussion, som förts beträffande lämpligheten av att mödrar ha förvärvsarbete, har i stort sett en akademisk karaktär. Det faktum man kan utgå från är att kvinnlig arbetskraft i ökad utsträckning användes inom näringslivet. Samhällets uppgift blir närmast att tillse, att förvärvsarbetet icke försvårar deras möjlighet att skaffa sig barn och att det icke inverkar menligt på barnens fysiska och psykiska hälsa. När lagstiftning införts om förbud mot avskedande i samband med äktenskap och havandeskap, har samhället principiellt slagit in på denna linje. En statlig verksamhet, som tar sikte på att underlätta barnens skötsel och vård, då modern har förvärvsarbete, innebär närmast en fortsättning av denna linje. Härvidlag gäller det för samhället att medverka till att erforderliga institutioner komma till stånd och att tillse att dessa tillgodose de krav på vård av barnen, som kunna anses önskvärda.

Diskussionen om vilka institutioner, som te sig lämpliga och ändamålsenliga för barnen, har i betydande utsträckning kommit att röra daghemmen för småbarnen, de s. k. spädbarnskrubborna. Det har framhållits att lämpligare än att inrätta spädbarnskrubbor vore att lämna sådant stöd åt mödrarna, att de under lämplig tid kunde helt frikopplas från arbete efter barnets ankomst. Erfarenheten vittnar emellertid om, att ett stort antal mödrar för närvarande av ekonomiska skäl har behov av att så snart

Den halvöppna barnavårdens betydelse.

Spädbarnskrubbor.

som möjligt åter komma i arbete efter barnsörden. Om familjens ekonomi är uppbyggd på att båda makarna ha inkomst, kan, i synnerhet då inkomsterna äro låga, en längre bortovaro från arbete med åtföljande inkomstbortfall medföra rubbningar i familjens ekonomi. Då för närvarande icke ett statligt bidrag till mödrarna av den storlek att det kan kompensera inkomstminskningen kan övervägas, torde tills vidare ingen annan utväg finnas än att tillgodose förevarande behov av barnavård genom spädbarnskrubbor. Att en lösning efter andra linjer bör kunna ligga inom möjlighetens ram kan jag icke underlåta att erinra om. Överstyrelsen för röda korset har pekat på att enligt undersökningar, som befolkningsutredningen låtit verkställa, kostnaderna per barn och dag i en angiven spädbarnskrubba i Stockholm uppgingo till 4 kronor 87 öre. En krona av dessa täcktes av föräldrarnas avgifter. Det ligger här nära till hands att tänka sig, att ett direkt utbetalande till modern av ett belopp, som kanske icke behöfde överstiga de kostnader, som kommuner, sammanslutningar och staten bära för ett spädbarn vid halvöppen vård, skulle göra det möjligt för henne att under behöflig tid stanna hemma från arbetet.

Trots de vanskligheter, som äro förenade med spädbarnsvård i krubba, kan jag icke finna, att särskild restriktivitet bör vara påkallad beträffande utvecklingen av spädbarnskrubborna, så länge icke andra åtgärder vidtagits för att stödja förvärsarbetande mödrar under den tid, då de ägna sig åt spädbarnens vård. Det är icke sannolikt, att mödrarna i de fall, då familjerna äro beroende av deras inkomster, skulle komma att avstå från förvärsarbete under barnens första levnadsår endast på grund därav att spädbarnskrubba saknas i orten. Bristen på barnkrubbor går istället ut över barnens vård.

Daghem för äldre barn.

Vad daghemsvården för äldre barn beträffar ha icke de farhågor, som yppats, varit så starka som beträffande daghemsvård för spädbarn. Dock har från flera håll i likhet med vad befolkningsutredningen gjort, understrukits, att även denna vård måste betraktas som en nödfallsutväg, för det fall då förvärsarbete är en nödvändighet för en moder. Det har dels framhållits, att det ur barnens synpunkt icke kan vara lyckligt, att dessa icke äro under moderns vård, dels att förvärsarbete för mödrarna är synnerligen ansträngande, då barnen äro små. Då emellertid näringslivet tar de gifta kvinnornas arbetskraft i anspråk i allt större utsträckning, får detta faktum bilda utgångspunkten vid bedömandet av det sociala värdet av daghem. Daghemmet blir då den hjälp samhället erbjuder dessa kvinnor för att sätta dem i stånd att skaffa och uppfostra barn.

Skapas icke dylika institutioner, kan följden bli antingen att familjen uraktlåter att skaffa barn eller uppskjuter detta så länge som möjligt eller att, i de fall då familjen skaffar barn, dess ekonomiska standard sjunker, vilket i regel medför psykologiska reaktioner av icke önskvärd art. I de icke få fall, då modern ändock av ekonomiska skäl pressas till arbete, blir detta vanligen hjälparbete, och barnet blir utan tillsyn eller under tillsyn av grannar och släktingar, då modern är i arbete. Jag finner, att, trots de betänkligheter som anförts beträffande daghemsvården, situationen är sådan att denna vårdform för ett stort antal föräldrar och barn icke är en nödlösning utan den bästa till buds stående lösningen i deras speciella fall.

Eftermiddagshem.

Eftermiddagshemmen äro ett naturligt komplement till daghemmen i och för omhändertagande av barn i skolåldern, vars mödrar arbeta i näringslivet. De ha därtill uppgiften att kunna ge barn i trångbodda hem möjlighet till sysselsättning på fritiden efter skolarbetets slut. Ur båda dessa

synpunkter finner jag, att denna institution bör lämnas ett stöd och en tillsyn, som kunna främja dess utveckling.

Lekskolornas verksamhet, av utredningen även benämnd halvdagsvård, innebär en gruppvis ordnad pedagogisk lekverksamhet, som framförts av reformpedagogiska riktningar och vars värde för barnens utveckling nått ett allt vidare erkännande. Att det här är fråga om en verksamhetsform, som icke i första hand har att lösa en social tvångssituation, framgår redan därav att nu existerande privata lekskolor i stor utsträckning bygga sin verksamhet på barn ur välstuerade kretsar. Det ligger i sakens natur att skolorna borde kunna få än större betydelse för barn i trångbodda familjer.

Lekskolor.

Men även ur mödrarnas synpunkt finner jag verksamheten betydelsefull. Erfarenheten vittnar om att barnens skolgång innebär en lättnad för mödrarna i deras arbete. Några timmars lekskoleverksamhet för barn i förskoleåldern skulle på samma sätt innebära en lindring i moderns arbete. Det synes vidare finnas möjligheter att så utveckla lekskoleverksamheten, att barnens vistelse på lekskola möjliggör för mödrarna att taga deltidarbete. I allmänhet pågår visserligen lekskoleverksamheten endast 2—3 timmar per dag, men på vissa orter (Stockholm, Göteborg, Norrköping) har verksamheten utsträckts till 6 timmar. Om lekskolorna även skola kunna få en funktion i detta avseende, böra emellertid anstalter vidtagas för möjlighet till isolering av infekterade barn, som icke kunna hemsändas, när modern är borta från hemmet.

Det framgår av det anförda att jag icke funnit de erinringar, som framförts mot den halvöppna barnavården eller mot statsbidrag åt densamma, vara vägande. De institutionstyper, som framkommit efter hand, motsvara ett föreliggande behov av vårdformer, och jag kan ansluta mig till de allmänna riktlinjer, som uppdragits av befolkningsutredningen i dess fredsprogram.

I likhet med befolkningsutredningen finner jag, att anstalt för halvöppen barnavård, som erhåller statsbidrag, bör stå under statlig översyn och inspektion. Denna tillsyn bör omfatta institutionens lämplighet ur social, hygienisk och pedagogisk synpunkt. Av skäl som anförts av befolkningsutredningen framstår det som lämpligt, att tillsynen åtminstone tills vidare centralt handhaves av socialstyrelsen, som tillika föreslås bli bidragsbeviljande myndighet. Behovet av en offentlig översyn har omvittnats i flera remissyttranden, men det har även framhållits, att en statlig kontroll vore ägnad att hämma de lokala initiativen på detta område. Utan att underskatta de värdefulla och uppoffrande initiativ, som tagits av enskilda, sammanslutningar och kommuner på detta område, delar jag deras mening, som framhålla, att denna för barnen och familjen betydelsefulla verksamhet nu nått en sådan omfattning att för skapandet av en fullt tillfredsställande standard över hela fältet en statlig konsulentverksamhet bör bli av betydelse.

Tillsynsmyndighet.

Vid sidan av de sociala synpunkter, som måste läggas på verksamheten, träda de pedagogiska i förgrunden. De ökade insikterna om förskoleålderns betydelse för individens karaktärsdaning och livsinriktning tala för att samhället bör tillse, att det institutionsväsen varom här är fråga ej blott i hygieniskt avseende utan även i pedagogiskt håller jämna steg med utvecklingen och att det kan tillgodogöras de erfarenheter, som föreligga på detta område av barnavård. Befolkningsutredningen har ifrågasatt, om icke inspektionen av den pedagogiska sidan av den halvöppna barnavården borde anförtros

åt skolöverstyrelsen, men har stannat vid att förorda, att även denna sida av verksamheten inspekteras av socialstyrelsen. Emellertid förhåller det sig otvivelaktigt så, att de pedagogiska frågor, som möta på förskolestadiet, icke kunna anses vara mindre betydelsefulla än de motsvarande problem, som erbjuda sig under de första åren i den egentliga barnskolan. De förra stå ock i sådant samband med de senare, att det ej kan anses befogat, att överinseendet i pedagogiskt hänseende av lekskoleverksamheten anförtros åt annan myndighet än inspektionen av det allmänna skolväsendet. Med hänsyn härtill förordar jag, efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet, att på skolöverstyrelsen skall ankomma att ha inseendet ur pedagogisk synpunkt över verksamheten vid lekskolor och daghem.

Den lokala tillsynen av ifrågavarande anstalter torde bära, såsom befolkningsutredningen föreslår, handhavas av barnavårdsnämnderna. Utom nämndens befattning med ansökningarna om statsbidrag, varvid nämnden har att yttra sig i ärendet, tillkommer det den på grund av dess uppgifter enligt barnavårdslagen att öva en allmän tillsyn över anstalterna för halvöppen barnavård, även om dessa icke skulle åtnjuta statsbidrag. Då barnavårdsnämnden har att med uppmärksamhet följa de inom kommunen rådande förhållandena i avseende å barns vård och fostran och då den därtill bör främja tillkomsten och utvecklingen av anstalter till stöd för hemuppföstran, följer härav, att nämnden bör ha möjlighet att skaffa sig kännedom om under vilka förhållanden barnen handhavas i anstalterna för halvöppen barnavård. Däremot torde nämnden enligt gällande författningar sakna befogenheter att begära förändringar i anstalternas utrustning och drift, för så vitt icke förhållandena vid anstalt äro sådana att det enligt barnavårdslagen ankommer på nämnden att ingripa. I de fall, då kommun beviljar anslag till anstalt för halvöppen barnavård, böra därmed förknippas ytterligare befogenheter för barnavårdsnämnden, varvid denna i samråd med den föreslagna statliga konsulenten bör utöva en kontinuerlig kontroll över ifrågavarande anstalt.

Med hänvisning till den halvöppna barnavårdens pedagogiska betydelse har det framhållits, att det vore önskvärt, att även de lokala skolmyndigheterna ägde viss tillsynsrätt över denna verksamhet. Jag finner denna synpunkt värd beaktande, men anser mig ej under det stadium av delvis försökskaraktär, som de föreslagna anordningarna representera, kunna avge förslag till lösning av denna fråga.

*Statsbidragets
utformning.*

Befolkningsutredningen förutsätter, att ett statligt stöd åt den halvöppna barnavården i den utsträckning, som kan anses önskvärd och ändamålsenlig, för närvarande icke kan åstadkommas på grund av det statsfinansiella läget. Utredningen anser det ändock önskvärt, att genom ett principbeslut riktlinjer uppdragas för statens framtida bidragsverksamhet. Härigenom skulle de kommuner, sammanslutningar och bolag, som driva eller ha för avsikt att driva dylika institutioner, få en norm att gå efter. Ehuru jag anser, att staten bör ekonomiskt stödja barnkrubbeverksamheten i allmänhet och icke förbiser betydelsen av att ett principbeslut nu fattades, finner jag dock den tveksamhet, som uttalats av ett flertal remissinstanser rörande lämpligheten att i nuvarande läge så att säga låsa fast statsmakterna vid ett detaljerat program, som icke kan realiseras förrän i en framtid, vara befogat. Något principbeslut rörande det framtida ordnandet av den halvöppna barnavården bör därför nu ej fattas.

För befolkningsutredningens förslag att en begränsad stödverksamhet bör genomföras redan under budgetåret 1943/44 finner jag starka skäl tala. De arbetsmarknadspolitiska motiveringar som anförts finner jag bärande. En

sålunda begränsad verksamhet bör få karaktären av en försöksverksamhet, vid vilken värdefulla erfarenheter kunna utvinnas. Man bör räkna med att dessa erfarenheter kunna föranleda ändringar i de riktlinjer som uppdragits av befolkningsutredningen. Den synpunkten att det är angeläget, att institutionernas huvudmän och föreståndare ha vissa normer att gå efter beträffande den allmänna standard, som är önskvärd och som av statsmakterna betraktas som ett villkor för statsbidrag, bör kunna tillgodoses därigenom, att den bidragsbeviljande och inspekterande myndigheten upprätthåller en konsulentverksamhet, varvid de grunder, som av befolkningsutredningen uppdragits för statsbidrag och som innehållas i dess förslag till kungörelse, eventuellt med vissa jämkningar beaktas.

I anslutning till det ovan anförda föreslår jag, att statsbidrag under budgetåret 1943/44 skall utgå till nyinrättad institution för halvöppen barnavård eller nyinrättad avdelning vid redan existerande institution, om med hänsyn till ifrågavarande ords behov av kvinnlig arbetskraft dess inrättande befinnes påkallat. Statsbidrag må under samma förutsättning utgå även till äldre institution, därest den anslagsbeviljande myndigheten så prövar skäligt med hänsyn till institutionens svaga ekonomi och med hänsyn till det ekonomiska läget i den kommun, där institutionen är belägen. Vid tilldelningen av statsbidrag bör tillses, att bidrag icke lämnas för ett större antal platser än som kan anses motsvara kommunens normala behov.

Enligt min uppfattning bör särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan att skapa institutioner på landsbygden, vilka kunna mottaga barn i olika åldrar under tidsperioder, då skördearbetet kräver särskilt riklig tillgång på kvinnlig arbetskraft. Det torde komma att visa sig lämpligt, att dessa mer eller mindre provisoriska anstalter få möjligheter att omhändrera barnen icke allenast under dagen utan även under natten. Härigenom komma visserligen dessa institutioner att falla utanför vad som i vanliga fall menas med halvöppen barnavård, men det samhälleliga värdet av att barnen bliva föremål för omvårdnad under ifrågavarande tidsperioder synes mig vara så betydande, att medel till en experimentverksamhet för att finna de lämpliga formerna för statsstöd böra utgå från nu ifrågavarande anslag. Självfallet böra garantier skapas för att barnen erhålla erforderlig tillsyn och omvårdnad samt att näringsstandarden, i den mån mat erhålles å anstalterna, är tillfredsställande. Detta torde kunna uppnås även om de personer, som anförtros ledningen av institutionerna, icke fylla de kompetenskrav, som uppställas för skötseln av andra institutioner för halvöppen barnavård.

Beslut om statsbidrag bör meddelas av socialstyrelsen, om statens arbetsmarknadskommission med hänsyn till ortens behov av kvinnlig arbetskraft finner behov av ifrågavarande inrättning eller avdelning föreligga.

Det torde kunna förekomma fall, då förefintliga men dock mindre starkt accentuerade arbetsmarknadsskäl i förening med sociala och andra synpunkter kunna tala för att statsbidrag bör utgå. Jag finner, att socialstyrelsen bör ha möjlighet att i dylika fall, även om arbetsmarknadskommissionen från sina synpunkter icke tillstyrkt ansökan om statsbidrag, efter noggrann prövning och under hänsynstagande till ortens ekonomiska förhållanden medgiva statsbidrag. Härvid har jag i första hand haft leksskoleväsendet i tankarna. Även om den arbetsmarknadspolitiska effekten av en leksskola blir begränsad, torde sociala omständigheter i förening med en kommuns ekonomiska förhållanden kunna väga så starkt, att statsbidrag bör kunna ifrågakomma.

I likhet med befolkningsutredningen föreslår jag, att statsbidrag må kunna utgå till institution, som till huvudman har kommun, stiftelse, förening eller industriföretag. Ehuru jag liksom utredningen å ena sidan finner det önsk-

värt, att kommunerna i större utsträckning än som hittills varit fallet ville uppmuntra och ägna sig åt den halvöppna barnvården, finner jag å andra sidan icke ändamålsenligt, att statsbidrag allenast lämnas åt av kommun nyinrättad anstalt eller avdelning, då det icke kan förutsättas, att det kommunala intresset ännu är tillräckligt starkt för att det föreliggande behovet i huvudsak skulle kunna tillgodoses genom kommunala initiativ. Det har anförts, att även av enskild person drivna institutioner borde kunna komma i åtnjutande av statsbidrag. Såsom befolkningsutredningen framhållit torde den standard, som det är önskvärt att den halvöppna barnvården uppnår, bättre kunna tillgodoses, om från rätt till statsbidrag uteslötes institutioner, drivna av enskild person. Den stadga och kontinuitet, som är önskvärd för en institution, torde endast kunna uppnås, om bakom densamma står kommun, stiftelse, förening eller industriföretag.

Jag ansluter mig till befolkningsutredningens förslag, att statsbidrag under budgetåret 1943/44 endast bör utgå till driftkostnaderna. Med hänsyn till att anläggningskostnaderna för en institution av tillfredsställande standard för närvarande ställa sig höga och statsbidrag härför icke kan utgå annat än i den mån allmänna arvsfonden kan ställa medel till förfogande, vill jag likaledes ansluta mig till utredningens förslag, att socialstyrelsen bör kunna för ett år i sänder lämna anstalt dispens från de föreskrifter beträffande institutionernas utrustning, som den kan komma att fastställa.

Vad de allmänna villkoren beträffar, bör socialstyrelsen kunna utfärda föreskrifter i huvudsaklig anslutning till befolkningsutredningens förslag. Då socialstyrelsens tillsynsverksamhet tills vidare kommer att ha försökskaraktär, anser jag mig icke ha anledning att upptaga till diskussion de erinringar, som gjorts rörande vissa av befolkningsutredningens närmare anvisningar om anstaltens utrustning och drift. Den erfarenhet, som vinnes, torde ge vid handen, i vilken utsträckning dessa böra beaktas vid uppställandet av föreskrifter och anvisningar. Föreskrifter rörande anstaltens hygieniska förhållanden böra av socialstyrelsen lämnas i samråd med medicinalstyrelsen.

Jag föreslår, att statsbidraget utgår dels som lönebidrag och dels som kostbidrag. Emot de erinringar, som framförts gentemot denna av befolkningsutredningen föreslagna uppdelning, må anföras, att, ehuru kostbidraget torde komplicera beräkningarna av statsbidragets storlek, det dock är av stort värde för barnen, därigenom att det kan stimulera vederbörande institution att införa bispisning eller att utöka sin bispisning.

I anslutning till befolkningsutredningen föreslår jag, att kostbidraget utgår med 15 öre per barn och dag i anstalt, där en måltid lagad mat utspisas, samt med 30 öre per barn och dag, där minst två måltider lagad mat utspisas. Med hänsyn till vad som anförts gentemot befolkningsutredningens förslag att för barn under ett år, mottaget för heldagsvård, kostbidraget endast skulle utgå med 15 öre och under beaktande av de höga kostnader, som äro förbundna med spädbarnsvård av tillfredsställande standard, finner jag, att även för barn under ett år kostbidraget bör utgå med 30 öre per barn och dag, förutsatt att barnen äro omhändertagna för heldagsvård, d. v. s. mer än 6 timmar. Då anstalt omfattar skilda vårdformer, skall vid beräkningen av kostbidraget, avdelningarna för olika vårdformer anses som skilda anstalter.

Jag föreslår, att bidrag utgår till avlönande av vid anstalten anställd föreståndarinna, som genomgått utbildning vid seminarium för småbarnsfostrarinnor eller av socialstyrelsen förklarats skickad förestå anstalten, samt till avlönande av vid anstalten anställd personal, som uppfyller de villkor, som gälla för föreståndarinna. Härvid bör vid spädbarnskrubbor personal med

barnavårdslärarynneexamen i kompetenshänseende vara likställd med personal med ovan angiven utbildning.

Som villkor för statsbidrag föreslår befolkningsutredningen, att lönestandarderna vid en anstalt skall fylla vissa minimikrav, som icke oväsentligt överstiga den nuvarande lönenivån vid många anstalter. I anledning av vad befolkningsutredningen anfört om en treårig övergångstid, under vilken statsbidrag till lön må utgå, även om lönestandarderna vid en anstalt icke fyller dessa minimikrav, finner jag det böra tillsvidare anstå med fastställandet av minimilönen.

Jag föreslår därför, att statsbidrag utgår med $\frac{1}{3}$ av de lönebelopp som institutionens huvudman fastställt såvida icke dessa av socialstyrelsen betecknas som oskäligt låga. Statsbidraget får dock icke överstiga $\frac{1}{3}$ av de grundlönebelopp, som i befolkningsutredningens förslag angivas som minimilöner i respektive dyrtorsgrupper. Jag anser mig böra understryka, att vid fastställande av lönebeloppet för de nyinrättade tjänsterna som rikt-punkt böra tagas lönerna vid anstalter, där en i förhållande till utbildning och ansvar rimlig lönenivå förekommer.

Jag föreslår, att lönebidrag med $\frac{1}{3}$ av lönebeloppet jämväl skall utgå för deltidsanställd personal, som uppfyller ovan angivna kompetenskrav eller av socialstyrelsen förklarats skickad för sin tjänst.

I yttranden över befolkningsutredningens förslag har föreslagits, att statsbidrag även borde utgå till kostnaderna för den fortlöpande läkarkontroll, som befolkningsutredningen finner önskvärd vid daghemmen. Det framhålls, att kostnaderna för denna kunna bli va betungande. Jag finner denna synpunkt värd beaktande, men anser mig icke, innan ytterligare erfarenhet vunnits beträffande den halvöppna barnavården och beträffande verkningarna av statsbidragen, kunna framlägga förslag i detta avseende.

Beträffande förfarandet vid ansökan om statsbidrag ansluter jag mig till befolkningsutredningens förslag, att ansökningarna skola ställas till socialstyrelsen samt ingivas till barnavårdsnämnden. Den erinringen har riktats mot utredningens förslag på denna punkt att genom den föreslagna anordningen länsorganen förbigås. Då de för budgetåret 1943/44 föreslagna åtgärderna endast ha en begränsad räckvidd och då länsorganens ställning i socialvården för närvarande befinner sig under utredning, finner jag, att denna erinran tills vidare bör lämnas åsido, helst som man torde kunna förutsätta att, då socialstyrelsen inhämtar arbetsmarknadskommissionens yttrande, denna i sin tur hör länsarbetsnämnden, varvid ett organ, som företräder länet, kommer att träda i funktion.

Ehuru socialstyrelsen redan har expertis på barnavårdens område, möta vid tillsynen av denna verksamhet speciella problem, vilka kräva en fackman, som odelat eller huvudsakligen kan ägna sig häråt.

Emot befolkningsutredningens förslag, att inom socialstyrelsens byrå för barnavårdsfrågor inrättas en konsulent- eller inspektörsbefattning för den halvöppna barnavården, har framförts den uppfattningen, att en dylik konsulentverksamhet icke skulle vara av behovet påkallad, så länge den statliga understödsverksamheten inskränker sig till blott ur arbetsmarknadssynpunkt nyinrättade anstalter eller avdelningar. Denna uppfattning kan jag icke dela. Även om anspråk på en kontinuerlig statlig inspektion och kontroll endast kan ställas gentemot statsunderstödda anstalter, torde erfarenheten vittna om behovet av en konsulentverksamhet på området. För närvarande ha de av kommuner, sammanslutningar och enskilda drivna anstalterna ingen auktoriserad rådgivningsmyndighet, till vilken de kunna vända sig i frågor beträffande anstalternas utrustning och

Vissa
personal-
frågor.

drift. Redan anordnandet av en statlig konsulentverksamhet skulle mot en förhållandevis ringa kostnad för statsverket för dem innebära ett tillmötesgående från statsmakternas sida, som skulle vara av betydelse för deras verksamhet. Om vidare den föreslagna bidragsverksamheten även som avsett skall innebära en försöksverksamhet, där erfarenheter samlas för en framtida utbyggnad av den statliga verksamheten på detta område, torde det vara av betydelse att redan nu en befattningshavare tillsättes, som har möjlighet att tillgodogöra sig dessa erfarenheter.

På grund av anförda skäl ansluter jag mig till befolkningsutredningens förslag att socialstyrelsens byrå för barnavård förstärkes med en konsulent eller inspektör för den halvöppna barnavården. I avvaktan på att erfarenhet vinnes av verksamhetens omfattning och av den arbetsbörda, som kommer att åvila denne befattningshavare, föreslår jag, att tjänsten blir en arvodes-tjänst med ett årligt arvode av 10,000 kronor. Arvodet torde böra bestridas från den i socialstyrelsens stat upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, vilken post för budgetåret 1943/44 beräknats till 671,000 kronor. Då vid denna beräkning hänsyn icke tagits till sagda arvode, är det möjligt, att vid ett bifall till förslaget posten kan behöva överskridas. Därest så skulle bliva nödvändigt, torde frågan om dylikt över-skridande få underställas 1944 års riksdag.

De önskemål, som av socialstyrelsen framförts om ytterligare en tjänste-man för fullgörandet av de uppgifter, som styrelsens befattning med den halvöppna barnavården medföra, har jag icke ansett mig kunna tillmötesgå.

*tbildnings-
frågor.*

Befolkningsutredningen föreslår, att, för den händelse kompetent personal i erforderlig utsträckning ej står att uppbringa vid den utökning av den halvöppna barnavården, som de föreslagna åtgärderna kunna föranleda, det skall medgivas socialstyrelsen att i samråd med ledningen för seminarierna för lekskolelärarinnor anordna en kompletteringskurs för personer, som redan nu arbeta inom den halvöppna barnavården men med bristfällig utbildning, varigenom dessa skulle kunna erhålla kompetens som lekskole-lärarinnor.

Enligt utredningens förslag skulle bidrag till kostnaderna för denna kurs kunna av Kungl. Maj:t utanordnas ur reservationsanslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Jag anser mig kunna förorda en sådan anordning. En förutsättning för att en dylik kurs kommer till stånd är att det visar sig, att erforderlig kompetent arbetskraft icke finnes att tillgå. Om kursen göres ettårig, skulle de genom kursen utbildade kunna träda i tjänst under år 1945.

Det har visserligen anförts, att denna kompletterande utbildning skulle vara onödig, men denna uppfattning synes mig vara grundad på bristande insikt om de krav, som lämpligen böra ställas på den personal, som i den halvöppna barnavården handhar barn i förskoleåldern. En utvidgning av den halvöppna barnavården bör icke få föranleda, att på grund av ett till-fälligt nödläge beträffande personaltillgången otillräckligt utbildad personal i större utsträckning dispensvägen erhåller kompetensförklaring.

*Kostnads-
beräkningar.*

Beträffande kostnadsberäkningarna för de åtgärder, som föreslås för budgetåret 1943/44, stöder jag mig på de kalkyler, som gjorts av befolknings-utredningen. Utredningen räknar med att en utvidgning av den halvöppna barnavården med 1,500 platser under nästa budgetår kan anses tänkbar. Under förutsättning att samtliga platser komma att utgöra daghemsplatser, skulle enligt befolkningsutredningen för årligt statsbidrag vara erforderligt ett anslag av 200,000 kronor. I den här angivna förutsättningen bör enligt

min mening icke den betydelsen inläggas, att socialstyrelsen under nästa budgetår endast skulle lämna statsbidrag till daghem. Visserligen komma, då utvidgningen lägges efter arbetsmarknadspolitiska linjer, i första hand daghem och eftermiddagshem i fråga, enär främst dessa vårdformer fylla de barnavårdsbehov, som inställa sig för mödrar, sysselsätta i näringslivet. I den mån inrättandet av lekskola skulle kunna tillgodose samma behov eller beräknas frigöra arbetskraft för hemarbete och dylikt eller eljest sociala skäl tala härför, bör även statsbidrag till nyinrättade lekskolor eller lek-skoleavdelningar kunna utgå.

Då statsbidraget förutsättes utgå halvårsvis i efterskott, komma, förutsatt att bidrag börjar utgå för tiden från den 1 januari 1944, de 100,000 kronor, som belöpa sig på budgetåret 1943/44, att utbetalas efter 1 juli 1944.

Såsom befolkningsutredningen framhållit tala pedagogiska, sociala och befolkningspolitiska skäl för ett utbyggande av den halvöppna barnavården. Av pedagogiska skäl anses det bland annat angeläget, i synnerhet när barnen nått upp till fyraårsåldern, att uppfostran i hemmet kompletteras med den metodiska och pedagogiska lekverksamhet, som står på lekskolornas program. De sociala motiven göra sig kanske starkast gällande beträffande ensamstående mödrar. För dem kan tillgången till dagvård för barnen rent av utgöra en förutsättning för att modern skall kunna behålla barnet hos sig. I likhet med departementschefen vill utskottet understryka den betydelse, som denna vårdform har för mödrar i många familjer ävensom för underlättandet av familjebildningen. I de inkomstklasser, där icke möjlighet finnes för anställande av hembiträde eller där sådant av andra orsaker icke kan erhållas, torde den bundenhet, som barnen innebära för modern, ha verkat i nativitetshämmande riktning. Denna bundenhet har ökat i och med att i den moderna tätbebyggelsen trafikförhållandena och även i övrigt mera komplicerade levnadsförhållanden göra en ökad tillsyn av barnen erforderlig. Enligt vad befolkningsutredningen uppgivit kommer de ogifta kvinnornas antal inom mindre än ett decennium att väsentligt sjunka och de giftas att stiga, varför man har att emotse ett ökat behov av gifta kvinnor på arbetsmarknaden. I förening med den stegrade bristen på hembiträden kommer denna ökning av antalet gifta kvinnor i förvärsarbete att resultera i en ökad efterfrågan på halvöppen barnavård. Om starka skäl således tala för ett utbyggande av institutionerna för halvöppen barnavård är det även med hänsyn till barnen angeläget, att denna vårdform så främjas, att den i standardhänseende kommer i nivå med samhällets övriga institutioner för de ungas vård och fostran. En statlig konsulent- och stödverksamhet på området ter sig ur dessa synpunkter väl motiverad.

De institutioner, varom i Kungl. Maj:ts förslag är fråga, äro dels hem för heldagsvistelse åt småbarn, de s. k. spädbarnskrubborna, och åt äldre barn i förskolåldern, dels eftermiddagshem för barn i skolåldern, dels ock lekskolor. I lekskolorna skulle mottagas barn, som fyllt fyra men ej sju år eller yngre barn, om de äro så utvecklade, att de lämpligen kunna fostras tillsammans med barn i nämnda ålder. Under vissa förutsättningar skulle statsbidrag

Utskottet.

jämväl kunna komma i fråga till avdelning av lekskola, som inrättats för barn, som fyllt två men ej fyra år.

Utskottet finner det naturligt, att tillsynen över de anstalter av nämnda art, som erhålla statsbidrag, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit åtminstone tills vidare skall centralt handhavas av socialstyrelsen, som jämväl föreslås såsom bidragsbeviljande myndighet. Med hänsyn till det samband, som råder mellan de pedagogiska frågor, som möta på förskolestadiet, och de motsvarande problem, som erbjuda sig under de första åren i den egentliga barnaskolan, finner utskottet det även välbetänt, att överinseendet i pedagogiskt hänseende av verksamheten i lekskolor och daghem på föreslaget sätt anförtros skolöverstyrelsen. Den lokala tillsynen skall enligt förslaget handhavas av barnavårdsnämnderna. Vad departementschefen i detta hänseende anfört för- anleder ej erinran från utskottets sida.

Såväl befolkningsutredningen som departementschefen ha framhållit, att statsbidrag åt den halvöppna barnavården på grund av det statsfinansiella läget för närvarande icke torde kunna åstadkommas i önskvärd utsträckning. Emellertid ha arbetsmarknadspolitiska motiv anförts för en begränsad stöd- givning, som borde få karaktären av en försöksverksamhet, vid vilken värde- fulla erfarenheter skulle kunna utvinnas. Utredningen har ansett det önsk- värt, att genom ett principbeslut riktlinjer även uppdragas för statens fram- tida bidragsverksamhet och framlagt förslag till kungörelse i ämnet. Där- emot har departementschefen funnit den tveksamhet vara befogad, som ut- talats av ett flertal remissinstanser rörande lämpligheten att i nuvarande läge antaga ett detaljerat program, som icke kan realiseras förrän i en framtid, och därför avböjt befolkningsutredningens ifrågavarande förslag. I motio- nerna I: 330 och II: 465 har hemställts om bifall till samma förslag.

Utskottet har för sin del funnit de skäl bärande, vilka anförts för igång- sättande redan under innevarande budgetår av en stödgivning i begränsad omfattning. Att redan innan denna försöksverksamhet kommit igång genom ett principbeslut fastställa grunderna för verksamhetens framtida ordnande finner utskottet i likhet med departementschefen mindre lämpligt. Institutionernas huvudmän och föreståndare samt de, vilka ämna utbilda sig för be- fattningar inom den halvöppna barnavården, torde även utan ett dylikt prin- cipbeslut kunna i betydelsefulla hänseenden erhålla tillräcklig ledning genom de beslut, som statsmakterna nu fatta, och den konsulentverksamhet, som social- styrelsen förutsättes skola upprätthålla.

Från ovan angivna utgångspunkt föreslås, att statsbidrag under innevarande budgetår skall utgå till nyinrättad institution för halvöppen barnavård eller nyinrättad avdelning vid redan existerande institution, om dess inrättande befinnes påkallat med hänsyn till vederbörande ords behov av kvinnlig arbets- kraft. Statsbidrag skulle under samma förutsättning utgå även till äldre in- stitution, därest den anslagsbeviljande myndigheten så prövar skäligt med hänsyn till institutionens svaga ekonomi och med hänsyn till det ekonomiska läget i den kommun där institutionen är belägen. I motionen II: 484 fram- hålles, att äldre institutioner icke i statsbidragshänseende böra komma i

sämre läge än nya. Motionärerna framhålla, att en undantagsställning härutinnan lätt kan medföra, att de föreningar eller stiftelser, som driva nu existerande institutioner, anse det meningslöst att fortsätta sin verksamhet och därför komma att nedlägga densamma.

Utskottet vill i anledning härav understryka, att det nu närmast gäller att uppmuntra en utvidgning av ifrågavarande verksamhet på orter, där behovet är mest trängande. Det är därför givet, att i första hand nya institutioner böra komma i fråga för understöd, men även att äldre institutioner, som tillgodose ett dylikt behov och äro anordnade på ändamålsenligt sätt, skola kunna erhålla bidrag till förhindrande av att de eljest nedläggas. Då med hänsyn till det nuvarande läget allenast ett begränsat belopp av statsmedel kan ställas till förfogande förväntar utskottet, att de i motionen omnämnda föreningarna och stiftelserna lojalt skola finna sig i att statsbidrag nu icke kan beviljas lika åt alla. Vad departementschefen anfört rörande förutsättningarna för statsbidrag till äldre institution ävensom i vissa fall då arbetsmarknadsskäl äro mindre starkt accentuerade, giver icke utskottet anledning till erinran.

Ehuru, såsom ovan framhållits, behovet av institutioner för halvöppen barnavård är mest framträdande i tätorterna, anser utskottet det välbetänkt, att särskild uppmärksamhet ägnas frågan om dylika institutioner även för landsbygden för mottagande av barn i olika åldrar under tidsperioder, då skördearbete eller annat arbete kräver särskilt riklig tillgång på kvinnlig arbetskraft. Utskottet vill understryka, att dessa provisoriska anstalter böra få möjligheter att omhänderhava barnen icke allenast under dagen utan också under natten, även om de därigenom komma att falla utanför vad som i vanliga fall menas med halvöppen barnavård.

Utskottet kan även ansluta sig till vad departementschefen i övrigt anfört rörande statsbidragets utformning. I enlighet härmed bör bidrag bland annat utgå till föreståndarinna, som genomgått utbildning vid seminarium för småbarnsfostrarinnor eller av socialstyrelsen förklarats skickad förestå anstalten, samt till avlönande av anställd personal, som uppfyller de villkor, som gälla för föreståndarinnor, varvid barnavårdslärlarinneexamen bör vid spädbarnskrubbor vara likvärdig med ovan angivna utbildning. I motionen II: 484 föreslås, att barnsköterskeexamen i kompetenshänseende skall vara likställd med barnavårdslärlarinneexamen. Vad motionärerna härutinnan anfört finner utskottet värt beaktande. Utskottet förutsätter, att socialstyrelsen ägnar denna fråga vederbörlig uppmärksamhet, när det gäller att förklara sökande skickad att bekläda ifrågavarande befattningar.

Den av departementschefen förordade förstärkningen av socialstyrelsens byrå för barnavård med en konsulent eller inspektör för den halvöppna barnavården torde få anses erforderlig. Det för denne föreslagna arvodet av 10,000 kronor, vilket skulle bestridas från styrelsens avlöningsanslag, föranleder ej erinran från utskottets sida.

Med tillstyrkande jämväl i övrigt av Kungl. Maj:ts förslag får utskottet hemställa,

- a) att riksdagen må medgiva, att under budgetåret 1943/44 må till ett belopp av högst 100,000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder;
- b) att motionerna I: 330 och II: 465 må anses besvarade genom vad utskottet anfört;
- c) att motionen II: 484 må anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Stockholm den 19 november 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Gränebo, Lindström, Andrén, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Gustaf Ivar Anderson, Ekströmer, Johan Eric Ericson, Emil Petersson* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Danielsson, Ward, Isacsson, Persson* i Tidaholm, *Mårtensson, Staxäng, Lindholm, Pettersson* i Dahl, *Åkerström* och *Eriksson* i Frägsta.

Reservationer:

1:o) av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Såsom befolkningsutredningen — — — samma förslag.

Med hänsyn till betydelsen av att redan nu vissa normer beträffande löner, institutionernas standard m. m. uppdragas, finner sig utskottet böra tillstyrka, att beslut i ämnet fattas i enlighet med befolkningsutredningens förslag.

Från ovan — — — utskottets sida.

Med tillstyrkande i övrigt av Kungl. Maj:ts förslag får utskottet hemställa,

- a) att riksdagen — — — förordade grunder;
- b) att riksdagen med bifall till motionerna I: 330 och II: 465 må fastställa principerna för en framtida bidragsverksamhet till daghem, lekskolor och eftermiddagshem i enlighet med 1941 års befolkningsutrednings förslag;
- c) att motionen II: 484 må anses besvarad genom vad utskottet anfört.»;

2:o) av herr *Eriksson* i Frägsta.